

סימן לט [יב ע"א]

הקדמה

אב"י שאל את רב יוסף לגבי בהמת חולין שעוברה קדוש ושחטה בחוץ, האם מתחייב על העובר משום שחוטי חוץ.

ענה רב יוסף:

לשון ראשונה

א"ל מי קרינא ביה והביאום לה'.

לשון שניה

א"ל ראוי לפתח אהל מועד חייבין עליו בחוץ.

מקורות הלשוניות

מקורות הלשון הראשונה: בראשונים: רש"י, שטמ"ק אות א בשם 'ס"א', אמרי נועם ויקרא כב כח, ילקו"ש תקפב [הילקוט ציטט את האיבעיות על הפסוק "והביאום לה'", ולפיכך הקדים את האיבעיא 'היא חולין וולדה שלמים' לפני האיבעיא ההפוכה]. בכתבי היד: פריז, וטיקן 120, מינכן.

הגרי"ז כאן דייק מהרמב"ם (מע"ה"ק פי"ח הי"ג) כלשון השניה, אמנם עיין בלשון הרמב"ם הזהה בהי"א, וצ"ע.

מקורות לשתי הלשוניות: נוסח הדפוס. בראשונים: רגמ"ה, שו"ת הרשב"ש סימן תפט. בכתבי היד: פלורנץ, וטיקן 119.

פירוש הלשונות

בשתי הלשונות ענה רב יוסף שאין השוחט חייב משום שחוטי חוץ. בלשון הראשונה רב יוסף מנמק שחיוב שחוטי חוץ הינו רק בקרבן שחל עליו חיוב הבאה, כאמור בפרשת שחוטי חוץ "והביאום ליקוק" (ויקרא יז ה). בלשון השניה רב יוסף מנמק שחיוב שחוטי חוץ הינו רק בקרבן הראוי לפתח אהל מועד, כאמור בפרשה הנזכרת "אל פתח אהל מועד".

כרקע להבנת הלימוד נסכם כאן את דרשות חז"ל השייכות לענייננו.

בפרשת שחוטי חוץ (ויקרא יז) נאמר:

(ג) איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה:
 (ד) ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן ליקוק לפני משכן יקוק דם יחשב לאיש
 ההוא דם שפך ונקרת האיש ההוא מקרב עמו: (ה) למען אשר יביאו בני ישראל את זבחייהם
 אשר הם זבחים על פני השדה והביאם ליקוק אל פתח אהל מועד אל הפהן וזבחו זבחי שלמים
 ליקוק אותם:

בתורת כהנים על אתר נדרש פסוק ד כך:

'אל פתח אהל מועד' – למעט קדשי בדק הבית שאינם ראויים לפתח אהל מועד.

'להקריב' – למעט קרבנות הפסולים מהקרבה כגון רובע ונרבע.

'ליקוק' – למעט פרת חטאת ושעיר המשתלח שאינם מיוחדים לה'.

'לפני משכן יקוק' – למעט קרבנות הפסולים עכשיו וכשרים לאחר זמן, כגון מחוסר זמן¹⁵⁸.

פסוק ה נדרש שם לרבות שקיים איסור אף בקדשים שהקדישם בשעת היתר הבמות והקריבם בשעת איסור הבמות.

במשנה בזבחים (פרק יד) נדרש פסוק ד כך:

'אל פתח אהל מועד' – למעט פרת חטאת ושעיר המשתלח שאינם ראויים לפתח אהל מועד.

'לפני משכן יקוק' – למעט קרבנות הפסולים מהקרבה כגון רובע ונרבע.

סוגיית הגמרא שם (קיג ע"ב – קיד ע"א) עוסקת בסתירה לגבי מקור מיעוטו של שעיר המשתלח, ואף במקור המיעוט לגבי הקרבנות הפסולים. בדף קטו ע"א מצטטת הגמרא ברייתא הממעטת מחוסר זמן מן הפסוק 'אל פתח אהל מועד', ובתחילת פרק יג נוקטת הגמרא כדעת התו"כ שפסוק ה מלמד על קדשים שהוקדשו בשעת היתר הבמות.

מענה נבחין שיש חידוש בכך שהלשון הראשונה ממעטת את העובר מן התיבות 'והביאום ליקוק' שבפסוק ה. הלא פסוק זה נדרש לגבי קדשים שהקדישם בשעת היתר הבמות, וחידוש הוא ללמוד מן הפסוק דין כללי לגבי שחוטי חוץ.

נראה כי מכיוון שפשוטו של פסוק ה הינו נימוק לחיוב הכרת שבפסוק ד, לכן ניתן ללמוד מפסוק ה הגבלות לגבי חיוב הכרת שבפסוק ד.

הלשון השניה מנמקת את הפטור בכך שהעובר אינו ראוי לפתח אהל מועד. ברור שהנימוק מבוסס על אזכורו של פתח אהל מועד בפרשת שחוטי חוץ, אולם פתח אהל מועד הוזכר ארבעה פעמים בפרשה, ולא ברור לאיזו מהן הכוונה.

ואלו הם הפסוקים:

"וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֵבִיאוּ" (פסוק ד).

¹⁵⁸ מחוסר זמן אינו כולל עובר. ראה תוס' לעיל י ע"ב סוף דיבור ראשון.

"וְהָבִיאוּ לִיקוֹק אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" (פסוק ה).

"וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת הַדָּם עַל מִזְבֵּחַ יְקוֹק פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" (פסוק ו).

"אֲשֶׁר יַעֲלֶה עִלָּה אוֹ זָבַח: וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יָבִיאוּ" (פסוק ח ט).

מסתבר שהכוונה לפסוק ד הנדרש בתו"כ ובמשנה או לפסוק ה שהינו המשך של הפסוק 'והביאום ליקוק' המצוטט בלשון הראשונה, ולא נצרך רב יוסף לאחר עד פסוק ו, ובוודאי לא עד פסוק ט שאינו עוסק בשחיטה אלא בהעלאה.

הביטוי 'ראוי לפתח אהל מועד' קיים אף בברייתא המצוטטת מספר פעמים בש"ס (כגון לעיל ו ע"ב) לגבי מקור מיעוטם של קדשי בדיק הבית, ושם בוודאי הכוונה לתיבות 'ואל פתח אהל מועד' שבפסוק ד. הברייתא הנזכרת הינה מקבילה לנוסח התו"כ שבידינו בשינויי לשון וסגנון.

נפקא מינה בין הלשונות

יתכן לחדש נפקא מינה בגדר איסור שחיטת חוץ. לפי הלשון הראשונה גדר האיסור הוא ביטול מצוות 'והביאום ליקוק', לפי הלשון השניה גדר האיסור הוא ביטול דין הקרבן שהינו שייך 'אל פתח אהל מועד'.

בחידושי הגרי"ז כאן חידש שהלשון הראשונה הממעטת מן 'והביאום ליקוק' מפקיעה את העובר לחלוטין מדיני קרבן, ואילו הלשון השניה שממעטת מכך שהעובר אינו ראוי לפתח אהל מועד מתייחסת לעובר כקרבן שאינו ראוי מחמת פסול זמני. המש"ך הגרי"ז כי קיימת נ"מ בין הלשונות לדעת ר' שמעון הסובר שבקרבן שיש עליו פסול זמני קיים איסור לאו שלא להקריבו בחוץ.